

Modernisms literatūrā. Jaunas formas un saturs meklējumi un eksperimenti literatūrā

Tu jau...	Temata beigās tu...	Lai to sasniegtu, stundās tu...
zini (zināšanas)	zināsi,	
- reālismam un romantismam raksturīgās pazīmes un tēlu veidošanas līdzekļus; - vietas un laika kategorijas atveides paņēmienus; - valodas un tēlainās izteiksmes līdzekļus daiļliteratūrā.	- kas ir modernisma virzieni – impresionisms, sirreālisms, ekspresionisms, eksistenciālisms u. c. –, kādi ir vēstījuma veidošanas paņēmieni, paustās idejas un spilgtākie pārstāvji; - kā modernismā atklāj vietas un laika kategorijas; - ar kuriem valodas un tēlainās izteiksmes līdzekļiem atveido tēlus modernisma darbos.	- iepazīsi teorētisko literatūru par modernismu, modernisma idejiskajiem iedvesmotājiem; - sadarbojoties meklēsi, atlasīsi un sistematizēsi informāciju par modernismam raksturīgām iezīmēm un cilvēka interpretāciju literatūrā; - veidosi modernā cilvēka tēla kolāžu, saskatot un raksturojot dažādus sevis meklēšanas un apliecināšanas ceļus latviešu literatūrā; - iepazīsi modernisma aizsācēja Šarla Bodlēra dzeju, pievēršot uzmanību neglītā estētizācijai un liriskā <i>es</i> bezjēdzības uztverei krājumā “Ļaunuma puķes”, meklēsi neglītā piemērus dažādos mākslas veidos, kuri šokējuši vai šokē sabiedrību; - iepazīsi apziņas plūsmas paņēmieni, pētot literātu, piemēram, V. Vulfas, A. Bela, A. Neiburgas u. c. darbu fragmentus; - iepazīsi objektīvā un subjektīvā laika attēlojumu modernisma literatūrā, piem., J. Akuratera stāstā “Degošā sala”;
proti (prasmes)	pratīsi	
pārbaudīt, cik iedarbīgi kāda no antīkās un viduslaiku literatūras, renesanses, klasicisma un romantisma, reālisma iezīmēm izmantota literārā darbā.	- pārbaudīt, cik iedarbīgi kāda no modernisma iezīmēm izmantota literārā darbā; - pārbaudīt, kā modernisma literatūrā ietvertās idejas par cilvēka jūtu pasaules un sadzīves pretrunām atklājas XIX gs. beigu un XX gs. sākuma literatūras darbos;	- pētīsi negaidītas stilistikas, mākslinieciskās izteiksmes līdzekļu savdabību A. Čaka literārajos darbos, salīdzināsi poētisko realitāti dzejā (piem., Parīzes un Rīgas redzējums Šarla Bodlēra un Aleksandra Čaka dzejā, interpretējot pilsētvides tēlus); - radīsi neparastu salīdzinājumu, metaforu u. c. dzejā iepazīto tēlainās izteiksmes līdzekļu piemērus, raksturojot pilsētvidi (apkārtējo vidi); - salīdzināsi, kā modernisma literatūrā ietvertās idejas par cilvēka jūtu pasaules un sadzīves pretrunām atklājas K. Hamsuna un J. Akuratera prozā; - reflektēsi par literārajos darbos un to fragmentos interpretēto mīlestības motīvu – mīlestības neiespējamība un likteņa neizbēgamība, piem., J. Jaunsudrabiņa triloģijā “Aija” vai romānā “Jaunsaimnieks un velns”;

proti (prasmes)	pratīsi	
	- pārbaudīt savas prognozes par modernisma iespējām XX gs. otrās puses un XXI gs. darbos; - prognozēt, ko iespējams sagaidīt no literāra darba, ja zināms, ka tas atbilst sirreālismam; - izvērtēt literāra darba uztveres pozīciju – radoša vai racionāla pieeja –, priekšrocības un trūkumus; - atrast literārajā darbā gan laikmetam būtisko, gan pierādīt literārā darba vērtību neatkarīgi no laikmetam raksturīgajām norisēm.	- pētīsi cilvēka psiholoģisko stāvokļu (bailes, dusmas, sajūsma) raksturojumu, dažādu jūtu (mīlestība, naidis) izpausmes, kas atklāj tēla iekšējās pretrunas, nespēju rast kompromisu ar sabiedrībā pieņemtajām normām (piemēram, G. Repše. “Retināts gaiss”, S. Košeļeva. “Vientulības ministrija”, N. Ikstena. “Mīlestība”); - noskaidrosi, kā sirreālisma filozofija saistīta ar Z. Freida, F. Nīčes, A. Bergsona, K. Junga pētījumiem, izmantojot informāciju plašsaziņas līdzekļos; - eksperimentēsi ar vārdu pēc iepazīšanās ar A. Bretona <i>Sirreālisma manifestu</i>; - lasīsi sirreālismam atbilstošu darbu (piem., L. Stumbres īslugu cikla lugas) un novērtēsi virziena pazīmes tajā; - iepazīsies ar eksistenciālisma virzienam raksturīgiem darbiem, salīdzināsi izlasītos darbus tematiski un stilistiski eksistenciālisma filozofijas kontekstā, veidosi literāras piezīmes par izrakstītajām atziņām; - raksturosi emigranta tēlu pasaules (Ē. M. Remarks) un latviešu literatūrā (G. Janovskis. “Sōla”, T. Ķīka. “Putni” u. c.); - interpretēsi liriskā <i>es</i> tēlu (A. Eglīša vai G. Saliņa, vai cita autora) dzejā; - lasīsi vienu M. Zīverta kamerlugu (piem., “Pēdējā laiva”, “Tvangs”), saskatot lugas iespējas tēla un idejas interpretācijā, lai atklātu eksistenciālisma idejas; - pētīsi viena motīva, piemēram, Pēra Ginta motīva, attīstību latviešu autoru dzejā, dzejprozā u. c. mākslās;
vari (komplekss SR)	varēsi	
prognozēt un vērtēt, kuras antīkās un viduslaiku literatūras, renesanses, klasicisma, reālisma un romantisma pazīmes līdztekus modernismam ir aktuālas mūsdienu literatūrā;	izveidot viena autora liriskā <i>es</i> sociālā tīkla profilu, analizēt dzejoļos izmantotos valodiskos līdzekļus un kultūras zīmes;	- izvēlēties no piedāvātā saraksta darbu (20. gs. “atslēgas” autoru darbi, Nobela prēmijas laureātu darbi), lasīsi to pilnā apjomā, veidojot lasītāja iespaidu/pieredzes stāsta dienasgrāmatu; - interpretēsi liriskā <i>es</i> tēlu dzejā, analizēsi dzejoļos izmantotos valodiskos līdzekļus, kultūras zīmes;

vari (komplekss SR)	varēsi	
- pētīt literatūrzinātnieka viedokli, lasot literāro darbu; - mācoties plānot un organizēt dažādas ar literārajiem darbiem vai to autoriem saistītas aktivitātes; - veikt un prezentēt noteiktā formā lasītāja iespaidu apkopojumu; - saskaņāt lasītājos laikmetīgās literatūras darbos senāku laikmetu iezīmes un motīvus, to dzīvotspēju un attīstību mūsdienās.	- uzstāties ar dzejas lasījumu, veidojot dzejas kompozīciju vai attēlot etīdē lugas epizodi, atklājot eksistenciālisma idejas; - veidot radioiestudējuma fragmentu, adaptējot kādu no iepazītajiem darbiem vai radot savām izjūtām atbilstošu jaunrades darbu, sadarbojoties grupā; - radīt jaunrades darbu, iedvesmojoties no kāda modernisma literatūras stila tendencēm, un eksperimentēt ar vārdu un izteiksmes līdzekļiem.	- veidosi viena autora liriskā <i>es</i> sociālā tīkla profilu; - uzstāsies ar dzejas lasījumu, veidojot dzejas kompozīciju; - lasīsi L. Stumbres vai M. Zīverta lugu un, sadarbojoties grupā, attēlosi etīdē kādu lugas epizodi, atklājot sirreālisma vai eksistenciālisma idejas; - reflektēsi klasē par gūtajiem emocionālajiem un pārdomu iespaidiem, izvērtēsi modernisma iezīmes lasītajā darbā; - rakstīsi jaunrades darbu, iedvesmojoties no kāda modernisma literatūras stila tendencēm;
dari (ieradums):	darīsi:	
- gan pēc parauga, gan patstāvīgi veic darbus, kuros nepieciešams būt radošam, ievērojot autortiesību normas; - gan pētniecības, gan radošajās aktivitātēs, uzklaušot arī citu viedokli un nebaidoties pieklājīgi izteikt savu viedokli par citu darbiem, esi drosmīgs izmantot dažādas pieejas saskaņā ar savu pārlicību un atkarībā no apstākļiem;	- attīstīsi ieradumu brīvi un patstāvīgi izkopt savas radošās prasmes, rakstot saskaņā ar dotu paraugu vai patstāvīgi, ar izpratni lietojot autortiesību dažādos aspektus; - veidosi un attīstīsi ieradumu nebaidīties kļūdīties un izmēģināt dažādas pieejas, izvērtējot sava radošā literārā darba procesu un rezultātu, uzklaušot dažādus viedokļus un izsakot argumentētu vērtējumu citiem;	- rakstīsi jaunrades darbu, iedvesmojoties no kāda modernisma literatūras stila tendencēm, veidosi autora liriskā <i>es</i> sociālā tīkla profilu; - patstāvīgi izvēlēšies un lasīsi noteiktam mērķim, mācību uzdevumam atbilstošus pilna apjoma daiļliteratūras darbus; - izmantosi bibliotēku un citus nepieciešamos (arī digitālos) resursus; - analizēsi literāru darbu, pētot tēlus, ideju, sižeta u. c. elementus, literatūras specifiskos izteiksmes līdzekļus un paņēmienus, veidus un žanrus, raksturojot satura un formas vienotību.

dari (ieradums):	darīsi:	
• lasi noteiktam uzdevumam atbilstošus un arī paša izvēlētos literārus darbus; • literāra darba izpētē radini sevi izmantot dažāda satura un formas resursus; • skaidro modernisma u. c. kultūras zīmes laikmetīgajā literatūrā; • analizē literārā darba vai tā fragmentu saturu un formu saskaņā ar noteiktu uzdevumu.	• veidosi ieradumu būt ieinteresētam un zinīgam lasītājam, patstāvīgi izvēloties un lasot noteiktam mērķim, mācību uzdevumam atbilstošus pilna apjoma daiļliteratūras darbus vai folkloras tekstus; • attīstīsi prasmi darboties ar literārajiem darbiem un papildu tekstiem, izmantojot bibliotēku un citus nepieciešamos (arī digitālos) resursus; • attīstīsi ieradumu būt zinīgam, kulturālam un intelektuāli atvērtam, lasot dažādu kultūras laikmetu literāros tekstus, saskatot un salīdzinot citu laikmetu kultūras zīmes laikmetīgajā literatūrā; • attīstīsi ieradumu analizēt literāru darbu, pētot tēlus, ideju, sižeta u. c. elementus, literatūras specifiskos izteiksmes līdzekļus un paņēmienus, veidus un žanrus, raksturojot satura un formas vienotību.	

Būtiskākie jēdzieni:	Būtiskākie jēdzieni:	
antīkā un viduslaiku literatūra, renesanses, klasicisma, reālisma un romantisma virziena literatūra, tās pazīmes; atslēgas vārdi; laiks un telpa; poētiskais tips; tēla raksturojums.	emigranta tēls; modernisms, modernisma virzieni – impresionisms, simbolisms, eksistenciālisms, ekspresionisms –; neglītuma un bezjēdzības estētiskā kategorija; objektīvais laiks, subjektīvais laiks; trimda.	

Temata apguves mērķis ir, analizējot novatoriskus izteiksmes meklējumus un novērtējot modernisma vēstījuma veidojuma izpausmju dažādību un unikalitāti, izprast laikmeta ietekmi literatūrā un individuālā stila veidošanā, skaidrot dažādas modernisma tipu kultūras atsauces laikmetīgajā literatūrā, izmantojot mākslas piemērus un savu pieredzi, diskutēt par jaunu tipu rašanos un laikmetīgās kultūras formu daudzveidību.